

Національна академія наук України  
Державний природознавчий музей

---

# НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

*Надруковано за фінансової підтримки проекту "Динамічний  
Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України"*



Львів 2014

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2014. – Вип. 30. – 232 с.

До 30-го випуску увійшли статті з музеології, екології, зоології, палеонтології, а також інформація про перші результати реалізації проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею", з яким музей переміг у конкурсі у рамках програми "Динамічний Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України".

Для екологів, ботаніків, зоологів, палеонтологів, працівників природничих музеїв, заповідників, національних парків та інших природоохоронних установ.

#### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ**

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с.; Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Капрусь І.Я. д-р біол. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Орлов О.Л. канд. біол. наук (*відповідальний секретар*); Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

#### **РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ**

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А., Волгин С.А., Дрыгант Д.М., Капрусь И.Я., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Орлов О.Л. (*ответственный секретарь*), Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

#### **EDITORIAL BOARD**

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A., Volgin S.O., Drygant D.M., Kaprus I.Y., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Orlov O.L. (*Managing Editor*), Tasenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

*Рекомендовано до друку вченою радою  
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2014

## ПОДОРОЖ ДО ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ НІДЕРЛАНДІВ І БЕЛЬГІЇ

Побудова нової природничої експозиції на сучасних інноваційних засадах потребує всебічного опрацювання світового досвіду у цій царині. Одним з найефективніших способів здобуття такого досвіду є безпосереднє знайомство з основною експозицією, концепціями експозиційної та виставкової діяльності, музейно-педагогічними сценаріями у провідних природничих музеях Європи.

З цією метою в рамках благодійного проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею" відбулась професійна подорож до природничих музеїв Королівства Нідерланди та Бельгії. До складу групи увійшли як працівники Державного природознавчого музею: О. Вовк, Н. Черемних, В. Різун, А. Мамчур, так і співробітники інших музеїв України: О. Зновенко – Луганський обласний краєзнавчий музей, Л. Бахтіярова – Чорноморський біосферний заповідник (м. Херсон), Н. Пісулінська – зоологічний музей Львівського національного університету ім. Івана Франка, М. Синиця – Національний науково-природничий музей (м. Київ). За сприяння представника Асоціації музеїв Нідерландів Маргріт де Йонг, була складена програма відвідин природничих музеїв країни. Огляду експозицій завжди передувала зустріч із працівниками музеїв, на якій обговорювалися різні аспекти їхньої роботи.

Вразило те, що у такій, загалом невеликій країні як Нідерланди, успішно працюють стільки музеїв природничого профілю. Запорукою такого успіху є їхня індивідуальність, дуже дбайливий і креативний підхід до кожного відвідувача та постійне прагнення змін. В історіях, що розказують музейні експозиції, центральним героєм є людина, показана через природно-соціальні механізми, як то в музеї "Брабант" (м. Тілбург), або природно-ентокультурні особливості, як то в "Музеоні" (м. Гаага), або природно-інтелектуальні здобутки, як то в музейно-пізнавальному центрі "Немо" (м. Амстердам). В експозиціях та освітньо-пізнавальних програмах музеїв відчувається глибока повага до індивідуальності, зацікавлень та інтелектуальних потреб відвідувачів різного віку. У всіх музеях особлива увага приділяється облаштуванню фондосховищ. Йдеться не лише про технічне обладнання приміщень, кліматконтроль тощо, але й програмне забезпечення для оцифрування музейних колекцій.

Природничий музей "Брабант" (Natuurmuseum Brabant) знаходиться у провінційному місті Тілбург, що на півдні Нідерландів (рис. 1).



Рис. 1. Природничий музей "Брабант" у м. Тілбург.

Експозиція музею – тематична, розкриває різні аспекти з життя рослин і тварин. Майже у всіх розділах фігурує людина як біологічний і соціальний об'єкт. Дуже цікавим є освітній проєкт під назвою "00-зона", унікальний в країні. Працюючи в спеціально створеній програмі, можна обрати персонаж (детектив, лікар, художник, музикант, підприємець та ін) і за допомогою реальних наукових матеріалів і музейних експонатів здійснювати цікаві дослідження. Кожен персонаж допомагає подивитися на природу під різним кутом зору, що зумовлені особливостями професії. Для кожної вікової групи існують спеціальні програми і великий набір способів пізнання. У музеї є велике кафе і гарний книжково-сувенірний магазин.

Комахи в музеї "Брабант" виставлені в окремих коробках, які взяті з фондів. Є багато збільшених моделей комах та членистоногих (різної якості виконання), а також частин їх тіла (ротові апарати) розміщених по усій експозиції (рис. 2).

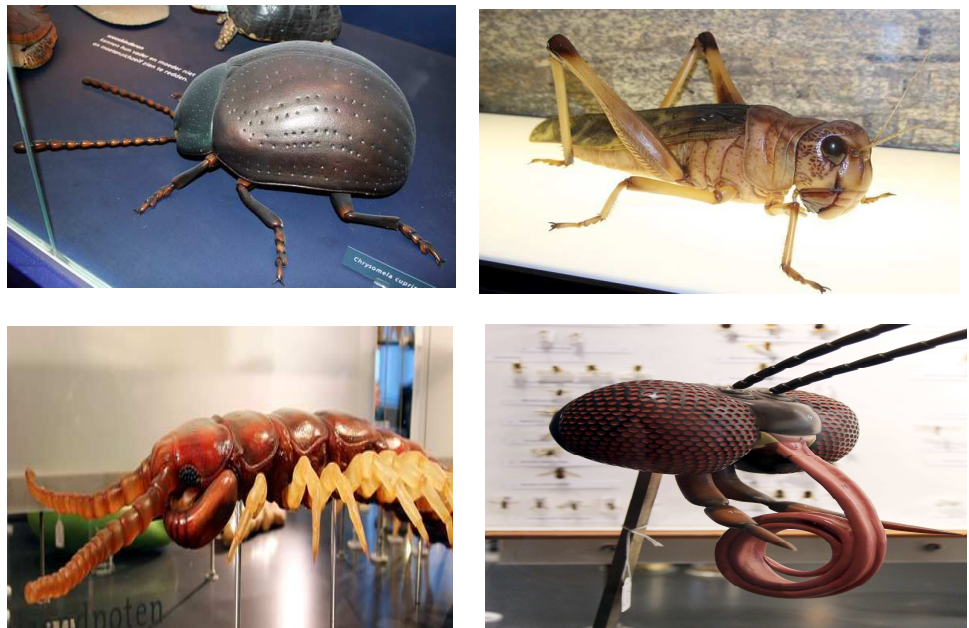


Рис. 2. Збільшені моделі комах та членистоногих у природничому музеї "Брабант".

Для показу лісових комах, що у своєму розвитку пов'язані з деревним ярусом лісу, виготовлені штучні стовбури дерев із "шматками" кори, що відкриваються, а під ними змонтовані представники ксилофільних комах (рис. 3).

Фондові ентомологічні коробки у фондосховищі розміщені на стелажах (бюджетний варіант). Для дезінфекції використовуються морозильні камери.



Рис. 3. Представлення лісових звірів та комах у природничому музеї "Брабант".

Як не дивно, у столичному Амстердамі немає класичного природничого музею, натомість є науковий центр "Немо" (Nemo), який дуже популярний серед місцевих мешканців і туристів. П'ять поверхів наповнені цікавими і навіть кумедними пристроями, покликаними пробудити у дітей бажання до відкриттів у різних галузях науки і техніки (рис. 4). Науковий центр щорічно приймає понад 570 тис. відвідувачів.



Рис. 4. Науковий центр "Немо" і збільшена модель клітини в ньому.

У третьому за величиною місті Нідерландів – Гаазі, розташований музей "Музеон" (Museum). Музей поєднав природничі, археологічні, етнографічні, а також частково технічні колекції (рис. 5). Основна частина фондів (273 тис. одиниць зберігання) зберігається у чудових фондосховищах. "Музеон" надає широкий спектр культурних та освітніх програм як для початкової, так і середньої освіти.

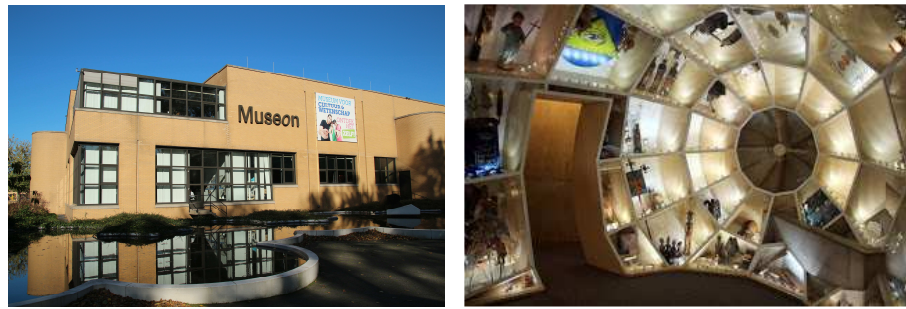


Рис. 5. Музей "Музеон" та фрагмент експозиції присвяченої різноманіттю світових релігій.

У м. Вагенінген, в одному з корпусів університетського містечка, знаходиться оригінальний Музей ґрунтів світу (World Soil Museum, ISRIC). Це науковий музей, в якому зібрано понад 1 тис. ґрунтових монолітів та десятки тисяч зразків з 75 країн світу, в тому числі і з України, які всебічно науково опрацьовані, а результати цієї роботи також є частиною експозиції (рис. 6). На виставці представлені 32 ґрунтових профілі, за допомогою яких відвідувачі можуть дізнатися про роль ґрунту в житті екосистем і простежити зміни типів ґрунтів у світі. "Голландський куток" ґрунтової експозиції демонструє основні типи ґрунтів країни та ґрунти, які були змінені довготривалою діяльністю людини. Музей завершує будівництво нового постійного приміщення.



Рис. 6. Музей ґрунтів світу у м. Вагенінген і фондосховище ґрунтів.

Дуже цікавим є Брюссельський природничий музей (Muséum des sciences naturelles) (рис. 7), що у Бельгії. Він приваблює як багатством і унікальністю наукових колекцій, так і дизайнерськими рішеннями в експозиції. У залі динозаврів експонується майже 30 повних скелетів *Iguanodon* – це найбільша колекція у світі. Колекція членистоногих нараховує 15 млн. зразків, із яких десять тисяч – голотипи. У експонуванні фауни закладений систематичний принцип.



Рис. 7. Брюссельський природничий музей з фрагментом палеонтологічної експозиції.

У залі мінералів представлені кристали, дорогоцінне каміння, метеорити і зразки місячної породи.

Працівники музею ретельно створюють бази даних, які зберігають найбільш повну інформацію про кожен експонат. Інформація з цих баз дуже вміло використовується в науковій роботі музеїв, підготовці публікацій та освітніх програм, а також для швидкого підбору експонатів нових виставок.

У відвіданих музеях ентомологічна експозиція повноцінно представлена лише в Брюссельському природничому музеї (рис. 8) і, частково, у Природничому музеї "Брабант" у місті Тілбург.



Рис. 8. Представлення ряду перетинчастокрилих комах та мімікрії у Природничому музеї Брюсселя.

У Природничому музеї Брюсселя – повноцінна ентомологічна експозиція побудована в систематичному порядку (на окремих вітринах представлені ряди комах). Вхід до цього розділу експозиції оформлений у вигляді голови жука-олень. Окремі вітрини присвячені мімікрії, комахам людських помешкань та ін. Як і в музеї Тілбурга, також є багато збільшених моделей комах, частина з яких, судячи з матеріалів із яких вони зроблені, виготовлені вже достатньо давно, а частина новіші (рис. 9).



Рис. 9. Збільшені моделі ногохвісток в Природничому музеї Брюсселя.

В окремі кімнати в інсектаріях та тераріумах утримуються живі представники членистоногих, молюсків, земноводних і плазунів.

В результаті ознайомлення з роботою та оснащенням природничих музеїв Нідерландів та Бельгії отримано цінний досвід, який можна і потрібно втілювати в роботу українських музеїв. Однак, головне, чого ми маємо прагнути – це віднайти своє, індивідуальне, цікаве і пізнаване обличчя музею та оздобити його сучасними музейними засобами. Не бути схожим на інші, а вирізнитись креативним представленням природних об'єктів, процесів та явищ. З цим завданням успішно впорались музеї Нідерландів та Природничий музей Брюсселя.

О.Б. Вовк, В.Б. Різун, А.П. Мамчур

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів  
e-mail: oksana@smnh.org

*Публікацію здійснено в рамках проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею" за підтримки програми "Динамічний Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України"*

Національна академія наук України  
Державний природознавчий музей

Наукове видання

## НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

Научные записки Государственного природоведческого музея  
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами



Головний редактор Ю.М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка О.С. Климишин, Т.М. Щербаченко

Технічний редактор О.С. Климишин

Адреса редакції:  
79008 Львів, вул. Театральна, 18  
Державний природознавчий музей НАН України  
телефон / факс: (032) 235-69-17  
e-mail: [museologia@museum.lviv.net](mailto:museologia@museum.lviv.net)  
<http://museum.lviv.net>

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 22,9. Наклад 150 прим.

---

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України